

[https://doi.org/10.31891/2308-4081/2025-15\(1\)-3](https://doi.org/10.31891/2308-4081/2025-15(1)-3)

Кандидатка педагогічних наук, доцентка
ІРИНА ЗАБІЯКА
Луцький національний технічний університет
e-mail: irina.zabiiaka@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-9535-5490>

ЄВРОПЕЙСЬКА СИСТЕМА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ І НАВЧАННЯ: НА ШЛЯХУ ДО УНІФІКОВАНОГО ПІДХОДУ

АНОТАЦІЯ

Європейська система професійної освіти і навчання (ПОН), яка характеризується своєю багатоманітністю в різних країнах-членах ЄС, стоїть перед проблемою уніфікації програм з урахуванням особливостей соціально-економічних умов кожної країни. Визнання життєво важливого значення професійної освіти і навчання у вирішенні виробничих викликів та сприяння економічному зростанню зумовило консолідацію європейської освітньої політики щодо єдиної стратегії ПОН.

У дослідженні представлено огляд основних напрямів розвитку європейської системи професійної освіти і навчання, де підкреслюється важливість уніфікованого підходу до ПОН. При цьому зазначається, що успішна європейська стратегія має зважати на новий технологічний рівень, регіональні/національні особливості людських ресурсів з огляду на традиційні навички та компетентності і, головне, на природні ресурси, які є вирішальним фактором промислової ефективності та конкурентоспроможності. В статті подано інформацію про європейський ландшафт ПОН, розкриваючи різноманітність підходів та активне визнання програм дуальної освіти. Підкреслено, що визнання професійної освіти і навчання як суттєвої інвестиції та використання її потенціалу для вирішення європейських проблем виробництва вказує на нагальність підтримки та вдосконалення систем ПОН.

Узгодження європейської освітньої політики щодо єдиної стратегії ПОН демонструє схильність політиків та зацікавлених сторін до вирішення сьогоденних проблем та майбутніх викликів, які виникатимуть в контексті людських трудових ресурсів. З'ясовано, що впроваджуючи комплексну стратегію ПОН, для якої пріоритетом є набуття навичок, соціальна справедливість та міжнародне визнання, Європа може успішно забезпечити перехід до «зеленої» та цифрової економіки. Ця стратегія спрямована на сприяння адаптації, працевлаштуванню та навчанню впродовж життя, забезпечуючи при цьому рівний доступ і підтримку для всіх людей. Окреслені етапи розвитку єдиного, базового блоку навичок для ПОН, які передбачають структуровану основу для здійснення освітньої політики, сприяючи узгодженню з галузевими потребами та стандартизацією.

***Ключові слова:** Європейський Союз, країни ЄС, професійна освіта і навчання, стратегії розвитку, уніфікована програма, кваліфікаційні рамки*

EUROPEAN SYSTEM OF VOCATIONAL EDUCATION AND TRAINING: TOWARDS A UNIFIED APPROACH

ABSTRACT

The European system of vocational education and training (VET), which is characterized by its diversity in different EU member states, faces the problem of unifying

programs taking into account the specifics of the socio-economic conditions of each country. Recognition of the vital importance of vocational education and training in addressing industrial challenges and promoting economic growth has led to the consolidation of European education policy towards a common VET strategy.

The study provides an overview of the main directions for the development of the European system of vocational education and training, emphasizing the importance of a unified approach to VET. It is noted that a successful European strategy should take into account a new technological level, regional/national characteristics of human resources in terms of traditional skills and competencies, and, most importantly, natural resources, which are a crucial factor in industrial efficiency and competitiveness. The article presents information on the European VET landscape, revealing the diversity of approaches and the active recognition of dual education programs. It is emphasized that the recognition of vocational education and training as a significant investment and the use of its potential to solve European production problems indicates the urgency of supporting and improving VET systems. The alignment of European education policy with the common VET strategy demonstrates the commitment of policy makers and stakeholders to addressing the current problems and future challenges that will arise in the context of human labor resources. It is found that by implementing a comprehensive VET strategy that prioritizes skills acquisition, social justice, and international recognition, Europe can successfully ensure the transition to a green and digital economy. This strategy aims to promote adaptation, employment, and lifelong learning, while ensuring equal access and support for all people.

The article outlines the stages of developing a common, basic set of skills for VET institutions, which provide a structured basis for the implementation of education policy, promoting alignment with sectoral needs and standardization.

Keywords: *European Union, EU countries, vocational education and training, development strategies, unified program, qualification framework.*

ВСТУП

В епоху, яка характеризується швидким глобальним прогресом і безперервними технологічними інноваціями, освітній ландшафт зазнає значних трансформацій. Однією із помітних змін є все більше визнання важливості професійної освіти як життєздатного і важливого шляху для молодих людей, котрі прагнуть вийти на ринок праці та бути успішними й конкурентоспроможними (UNESCO, 2021). Традиційно, акцент в освіті, як правило, зосереджений на здобутті університетського рівня як основного шляху до кар'єрного успіху. Проте, зі зміною динаміки ринку праці та все більшим попитом на профільні навички, професійно-технічна освіта стала значущою альтернативою. Завдяки акценту на практичних вміннях і навичках та відповідності вимогам ринку праці, здобувачі освіти, які здобувають професійно-технічну освіту, мають хороші перспективи на працевлаштування.

Сучасна вища освіта сприяє усуненню відмінностей між професійною та класично-академічною освітою, пропонуючи програми, зорієнтовані на професійну діяльність. Ці зрушення зумовлені все більшим акцентом на перспективи працевлаштування випускників, незалежно від обраного ними освітнього шляху або змісту курсу (Waichun Choy & Seeshing Yeung, 2022).

Європейська система професійної освіти і навчання – це надзвичайно різноманітний ландшафт, в якому кожна країна має свої власні унікальні характеристики та підходи. Незважаючи на те, що спільне європейське рішення було

би бажаним та доцільним, проте брак ґрунтовних знань та досвіду перешкоджає розробці політики, яка може забезпечити впровадження базової моделі ПОН в усіх країнах, але з відповідними варіантами в контексті соціально-економічних особливостей.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Мета статті полягає у комплексному дослідженні особливостей європейської системи професійної освіти та навчання; реалізації освітньої політики щодо єдиної уніфікованої стратегії ПОН.

ТЕОЕТИЧНА ОСНОВА ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У процесі дослідження стану розробленості означеної проблеми ми виокремили та проаналізували такі групи джерел: науково-пошукові матеріали учасників конференцій Європейського форуму з проблем якості вищої освіти (EQAF), метою яких є забезпечення якості у європейському освітньому просторі вищої школи; політико-аналітичні документи структур Європейського Союзу щодо забезпечення якості вищої освіти, інтернаціоналізації вищої освіти у європейському просторі та визначення пріоритету європейської вищої освіти у сучасному світі.

Проблеми європейської інтеграції та особливостей діяльності Європейського Союзу є предметом зацікавленості значної кількості українських та зарубіжних дослідників. Дана проблема вивчається вітчизняними науковцями, такими як: Н. Бідюк, О. Бородієнко, О. Дубасенюк, Л. Лук'янова, Н. Нічкало, С. Сисоєва, Т. Шинкаренко. В науковому дискурсі вивчення даної проблеми знаходить своє відображення у доробках К. Корсака, В. Кременя, С. Ніколаєнка, О. Огієнко, Л. Пуховської, А. Сбруєвої та інших. Теорія і практика освіти в країнах ЄС була предметом наукового пошуку українських вчених-компаративістів, таких як: Н. Авшенюк, В. Анрущенко, Н. Бідюк, М. Бойченко, Я. Болубаш, М. Згуровський, Л. Зязюн, О. Козієвська, О. Кучай, М. Лещенко, О. Локшина, М. Степко та ін.

Проблема впливу глобалізації на освітній процес в країнах Європи була предметом наукових розвідок відомих зарубіжних вчених, таких як З. Бауман (Z. Bauman), Н. Бурбуліс (N. Burbules), А. Грін (A. Green), М. Дален (M. Dahlen), Т. Дженсен (T. Jensen), С. Людвігсен (S. Ludvigsen), Е. Оврелід (E. Ovrelid). У контексті вивчення означеної проблеми, джерельною базою були також наукові пошуки європейських вчених, котрі безпосередньо досліджують професійну освіту та навчання в країнах Європейського Союзу: Р. Александер (R. Alexander), С. Алле, (C. Alle), П. Бродфуд (P. Broadfoot), Е. Вольф (E. Wolf), М. Ерот (M. Eroth), М. Коулз (M. Coles), М. Маурер (M. Maurer), Д. Раффі (D. Raffi), Х. Рольфа (H. Rolfe), М. Томлінсон (M. Tomlinson) та ін. Важливим для нашого дослідження є аналіз наукових розвідок таких зарубіжних вчених, як Ф. Альтбах (Ph. Altbach), Ю. Бранденбург (U. Brandenburg), Х. де Віт (H. de Wit), С. Марґісон (S. Marginson), Л. Рамблей (L. Rumbley), С. Робертсон (S. Robertson), та багатьох інших.

У процесі наукового дослідження для вирішення поставленої мети було використано такі методи: теоретичні – аналіз наукової вітчизняної та зарубіжної літератури з проблеми дослідження, систематизація, узагальнення та інтерпретаційно-аналітичний метод; компаративний метод було використано з метою порівняльного аналізу особливостей професійної освіти у країн ЄвроСоюзу; прогностичний – з метою визначення можливостей для реалізації європейського досвіду в освітній практиці України.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

В умовах глобалізації економіки посилилася конкуренція, що спонукає європейські країни постійно вдосконалювати свої стратегічні підходи щодо професійної освіти та навчання. Промисловість є основним рушієм економічного зростання, тому Європа знаходиться перед викликом у даному контексті.

У 2006 році Європейська Рада визнала, що професійне навчання, як це представлено в програмах дуальної школи, є чудовою інвестицією. Такі програми приносять високі прибутки, які перевищують початкові витрати, і мають довгостроковий позитивний вплив на ефективність і продуктивність. Це визнання ще більше підтверджує значення професійного навчання у вирішенні європейських викликів у галузі промисловості та сприяння економічному зростанню. ПОН вважається рушійною силою для соціального добробуту, економічного зростання і розвитку, а відтак робить значний внесок у задоволення потреб ринку праці (King & Palmer, 2010). Європейська система професійної освіти і навчання (ПОН) демонструє широкий спектр підходів, що відображають різноманітні соціально-економічні фактори та національні пріоритети держав-членів ЄС. Зокрема, кілька таких країн, як Румунія та Болгарія, відносно нещодавно запровадили програми подвійної школи, які демонструють значне зростання та визнання переваг зазначеної освітньої моделі (Огієнко & Чугай, 2017).

На території країн усієї Європи, політики та зацікавлені сторони визнали ключову роль та значення професійної освіти для вирішення проблем продуктивних сил на континенті та сприяння економічному зростанню. Це визнання зумовило зближення європейських представників освітньої політики у галузі професійної освіти з метою орієнтації на створення усталеної та визнаної в усьому світі європейської стратегії щодо професійної освіти (Бідюк & Ратушняк, 2022). Пріоритетом цієї стратегії є набуття професійних навичок, соціальна справедливість та міжнародне визнання. Проте реалізація єдиної європейської стратегії ПОН потребує суттєвих реформ, узгодження пріоритетів та дотримання ключових рекомендацій, зокрема тих, що викладені в Рекомендаціях Ради Європи щодо ПОН для стійкої конкурентоспроможності та соціальної справедливості, також викладених в Оснабрюкській декларації (Osnabruck declaration on vocational education and training as an enabler of recovery and just transitions to digital and green economies, 2020).

Розвиток єдиного комплексу навичок для професійної освіти вимагає системного підходу, який передбачає вивчення та визначення потреб, створення робочих груп, визначення царини компетентностей, створення спільної базової рамки, валідацію та огляд процесів, доопрацювання та впровадження, а також постійний моніторинг та оцінювання. Ці зусилля, якщо їх активізувати, дозволять Європі ефективно протистояти викликам глобалізованої економіки, підвищити продуктивність, забезпечити готовність робочої сили до майбутнього і сприяти соціальній справедливості та сталості розвитку (Боярська-Хоменко, 2020).

Визнання професійної освіти та навчання як суттєвої інвестиції, її потенціалу для подолання негативних явищ продуктивності в Європі є важливими висновками, які передбачають нагальність підтримки та розвитку системи професійної освіти та навчання. Окрім того, узгодженість європейської політики щодо єдиної стратегії ПОН демонструє готовність країн Європи до підтримки та впровадження освітньої політики щодо єдиної стратегії ПОН (Сисоева & Кристочук, 2012)

Розвиток систем професійної освіти і навчання в країнах Європи значно відрізняються інституційно-організаційними особливостями і відповідними принципами реалізації навчальних програм, проте до спільних ознак можна віднести практичну спрямованість професійної освіти, яка забезпечується програмами професійного навчання на основі програм виробничого навчання.

Виокремлення етапів розвитку загальної системи комплексу навичок у ПОН забезпечує структуровану основу, яка може слугувати орієнтиром для керівників і практиків щодо приведення програм ПОН у відповідність до галузевих вимог та сприяння стандартизації. Зокрема, акцент на постійному моніторингу оцінки впровадження та ефективності комплексу навичок має вирішальне значення для забезпечення постійного вдосконалення та актуальності програм системи професійної освіти (Бідюк, 2018).

На європейському рівні країни демонструють різний рівень відкритості щодо впровадження дуальної програми у національних системах ПТО. Національні стратегії та напрями формуються під впливом специфічних особливостей та потреб кожної країни європейського співтовариства. Окремі країни вже давно визнали важливість оптимізації своїх систем професійної підготовки шляхом посилення співпраці із зацікавленими партнерами, створення нормативно-правової бази, що сприяє розвитку кваліфікованої професійної підготовки (Vreen, 2005).

Національні стратегії, які враховують різні національні пріоритети відповідно до соціально-економічних та культурних особливостей, є дуже динамічними в більшості країн ЄС. Вони є частиною так званого національного плану реалізації, прийнятого на європейському рівні. Ці плани були розроблені під час національних публічних дебатів із широким представництвом зацікавлених сторін і мають термін дії до десяти років. (European Commission, 2023).

З великої кількості стратегій щодо професійної освіти та навчання на європейському рівні кожна країна концентрує свою освітню політику на кількох рекомендованих пріоритетах – розробка:

- стратегії ПОН, яка швидко адаптується до потреб ринку праці;
- стратегії ПОН в контексті цифрової трансформації;
- інноваційної стратегії ПОН;
- стратегії ПОН, орієнтованої на гнучкість та навчання впродовж життя;
- стратегії ПТО з акцентом на рівних можливостях (Cedefop. European Centre for the Development of Vocational Training. National Centre for TVET Development, 2019).

Оновлена політика ПОН, включаючи рекомендації та пріоритети, має на меті: допомогти молодим людям здобути навички та компетентності забезпечення їхньої спроможності до адаптації та працевлаштування під час і після переходу до зеленої та цифрової економіки; розвиток культури навчання впродовж життя з орієнтацією на безперервній професійній освіті; забезпечення соціальної справедливості, соціальної стійкості та забезпечення добробуту людей; перетворення європейських систем ПОН на світовий зразок (European Commission, 2020).

Очевидно, що європейська освітня політика спрямована на формування життєздатної та всевітньо визнаної європейської стратегії ПОН.

Для того, щоб протистояти викликам переходу до зеленої та цифрової економіки, сприяти соціальній справедливості, розвитку економіки та забезпечення добробуту людей, європейська єдина універсальна система ПОН повинна бути прийнята як єдина стратегія для досягнення поставлених цілей. Таким чином, вона

має бути спрямована на формування у здобувачів освіти навичок та компетентностей, необхідних для адаптації та успішного становлення в умовах мінливого економічного середовища (Криstopчук, 2019)

Поєднуючи у собі екологічну цілісність, технологічні інновації та соціальну інтеграцію, європейська стратегія може слугувати планом для успішного розвитку високопрофесійних кваліфікованих спеціалістів. Проте єдиної системної моделі програми, яка була б універсальною для всієї Європи, не існує. Освітні системи та практики значно відрізняються в різних європейських країнах і кожна країна має свій власний унікальний підхід до професійного навчання залежно від національних пріоритетів, визначених у результаті публічних консультацій із залученням партнерів, зацікавлених сторін, держаних представників, роботодавців та громадськості, які усвідомлюють потреби соціально-економічного та культурного розвитку країни.

Підходи та напрями реформ у різних країнах можуть бути відмінними, проте в загальному вони спрямовані на єдину спільну мету. Спільна мета і зближення їхніх стратегій формують унікальний підхід, який може слугувати основою для національних рамкових стандартів у галузі професійної освіти (McGrath & Shoko Yamada, 2023).

Формування загального базового блоку навичок для ПОН передбачає системний підхід, який враховує потреби здобувачів освіти, роботодавців та економіки в цілому та відбувається поетапно:

Етап 1. Оцінка потреб включає такі види діяльності та заходи: а) визначення галузей промисловості та професій, для яких розробляється система навичок; б) здійснення ґрунтовного аналізу чинних та нових вимог до навичок у цих сегментах ринку; в) залучення зацікавлених сторін, зокрема роботодавців, представників галузевих асоціацій, профспілки, педагогів та здобувачів освіти для збору інформації про бажані, а відтак, необхідні навички та компетентності.

Етап 2. Створення робочої групи, яка складається з профільних експертів у певній галузі, представників промисловості, освітян та державних посадовців. Мають бути визначені ролі та обов'язки членів робочої групи, призначений керівник або координатор проекту для управління процесом.

Етап 3. Визначення галузевих компетентностей: а) визначення ключових галузевих компетентностей, які слугують підґрунтям загальної системи навичок; б) класифікація галузевих компетентностей на конкретні навички, знання та необхідні вміння для практичного володіння ними; в) узгодження галузевих компетентностей з галужевими державними стандартами та чинними рамками кваліфікацій.

Етап 4. Розробка проекту Загальної базової програми, яка передбачає такі види діяльності: а) розробка комплексної рамки, яка визначає загальні ключові навички, знання та критерії ефективності для кожної галузевої компетентності; б) забезпечення гнучкості та адаптованості рамки, можливість бути реалізованою в різних професіях та галузях промисловості; в) врахування рівнів володіння або динаміки прогресу в кожній галузевій компетентності.

Етап 5. Валідація та експертиза включають в себе: а) ознайомлення з проектом рамкової програми основних партнерів, зокрема роботодавців, викладачів, тренерів та здобувачів освіти, з метою отримання зворотного зв'язку та відгуків; б) врахування отриманих відгуків та, за необхідності, редагування рамки; в) проведення пілотного тестування рамки в реальних умовах закладів ПОН, з метою моніторингу ефективності та збору подальшої актуальної інформації.

Етап 6. Завершення та впровадження: а) внесення завершальних коректив до структури рамкової концепції на основі результатів пілотного тестування, результатів зворотного зв'язку, відгуків стейкхолдерів та інших зацікавлених сторін; б) отримання, при необхідності, потрібних дозволів від відповідних органів влади або державних органів; в) розроблення рекомендацій, необхідних методичних матеріалів, настанов та забезпечення ресурсів для впровадження базової системи навичок в межах програм і курсів ПОН.

Етап 7. Заключний етап розробки проекту Загальної базової рамки навичок включає такі види діяльності: а) створення механізму для моніторингу впровадження та ефективності загальної рамки навичок у програмах ПОН; б) регулярний моніторинг відгуків зацікавлених сторін, оцінювання та визначення аспектів, які потребують вдосконалення; в) систематичне оновлювання структури з метою забезпечення її актуальності та відповідності запитам та потребам секторам промисловості, що динамічно змінюються (European Commission, 2023)

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК

Таки чином, дотримуючись цих етапів, можна розробити єдину базову кваліфікаційну рамку навичок, які відповідають вимогам промисловості, покращують результати навчання та сприяють стандартизованому підходу до професійної освіти та навчання. Впроваджуючи комплексну стратегію ПОН, для якої пріоритетом є набуття навичок, соціальна справедливість та міжнародне визнання, Європа може успішно забезпечити перехід до «зеленої» та цифрової економіки. Ця стратегія спрямована на сприяння адаптації, працевлаштуванню та навчанню впродовж життя, забезпечуючи при цьому рівний доступ і підтримку для всіх людей.

В умовах євроінтеграції України та з метою узгодження щодо єдиної стратегії професійної освіти і навчання *перспективами подальших наукових пошуків* у даному контексті є: вивчення нормативно-правової бази функціонування та розвитку професійної освіти та навчання в Європі; вивчення зарубіжного досвіду щодо вирішення існуючих сьогодні проблем та майбутніх викликів, які виникатимуть в контексті людських трудових ресурсів; визначення єдиного комплексу базових навичок для професійної освіти і навчання, які визначають політику професійної освіти в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бідюк, Н. М. (2018). Дистанційне навчання в системі післядипломної педагогічної освіти Німеччини. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : зб. наук. пр. Вінниця: держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського, 50, 223–227.
2. Бідюк, Н., & Ратушняк, Н. (2022). Шведський досвід професійної підготовки вчителів в контексті освітніх реформ в Україні. *Comparative Professional Pedagogy*, 12(2), 45–53.
3. Боярська-Хоменко, А. В. (2024). Історіографічний аспект дослідження проблеми професійної освіти дорослих у країнах Європи. *Науково-педагогічні студії*, 4 (4), 8–17.
4. Кристопчук, Т. (2019). Стандарти професійної підготовки фахівців у країнах Європейського Союзу та в Україні: порівняльний аналіз. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика. Серія: Педагогічні науки*, 2, 63–67.

5. Огієнко, О. І., & Чугай, О. Ю. (2017). *Професійна підготовка фахівців у галузі освіти дорослих: амер. досвід: монографія*. Київ: «Центр учбової літератури».
6. Сисоєва, С. О., & Кристопчук, Т. Є. (2012). *Освітні системи країн Європейського Союзу: загальна характеристика. Навчальний посібник*. Київський університет імені Бориса Грінченка. Рівне: Овід.
7. Vreen, R. (2005). Explaining Cross-national Variation in Youth Unemployment. *European Sociological Review*, 21(2), 125–134.
8. Cedefop. European Centre for the Development of Vocational Training. National Centre for TVET Development (2019). *Vocational education and training in Europe: Romania*. <https://www.cedefop.europa.eu/en/tools/vet-ineurope/systems/romani>
9. European Commission. (2020). *European Centre for the Development of Vocational Training*. www.cedefop.europa.eu/files/osnabrueck_declarati_on_eu2020.pdf.
10. European Commission (2023). *European Centre for the Development of Vocational Training. Working together towards attractive, inclusive, innovative, agile and flexible VET*. Cedefop briefing note.
11. King, K., & Palmer, R. (2010). *Planning for Technical and Vocational Skills Development*. UNESCO: International Institute for Educational Planning, Paris.
12. McGrath, S., & Shoko Yamada (2023). Skills for development and vocational education and training: *Current and emergent trends*. *International Journal of Educational Development* 102, 102853.
13. Osnabruck declaration on vocational education and training as an enabler of recovery and just transitions to digital and green economies (2020). https://www.cedefop.europa.eu/files/osnabrueck_declaration_eu2020.pdf
14. UNESCO. (2021). *United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. Strategy for TVET (2022–2029): Transforming TVET for Successful and Just Transitions: Discussion Document UNESCO*. Paris, France.
15. Waichun Choy, & Seeshing Yeung, A. (2022). Cognitive and affective academic self-concepts: Which predicts vocational education students' career choice? *International Journal of Educational Research Open* 3, 100123. <http://scientificbulletin.upm.ro/>.